

WARNING: System error

СВЕСКЕ О НАСТАНКУ И ПОСЛЕДИЦАМА ФАШИЗМА / НАЦИЗМА

Александар Вајзнер и Милован Писари

Неонацизам и неофашизам

Издавач: ФОНД Б92

За издавача: Веран Матић

Уредница: Марија Чечен

Аутори: Александар Вајзнер и Милован Писари

Координаторка: Оливера Ранђић

Лектура и коректура: Лидија Кусовац и Јелена Митровановић

Дизајн: Никола Радојчић / Браћа Буразери

Штампа: Портал

Београд, 2014.

Тираж: 250

НЕШТО САСВИМ НОВО? ХМ...

Да ли си размишљала/о о томе како изгледа политичка манипулација у корист нацизма, фашизма или расизма? Да ли би препознала/о фашизам и нацизам у најранијем настајању, када је он спорадичан, а не масовна појава? Да ли знаш ко су неонацисти или неофашисти? Шта мислиш, да ли је ширење десног екстремизма у Европи у вези са светском економском кризом и порастом незапослености?

Нацизам и фашизам били су узроци највећих страдања у модерној историји Европе и света. Те су идеологије удружиле највеће злочинце, а милиони потпуно невиних људи страдали су у највећим патњама. Због размера у којима су фашизам и нацизам били монструозни, по масовним и тешким злочинима, можемо слободно рећи да је током Другог светског рата човечанство показало своју најмрачнију страну – нељудскост и свирепост. Зашто онда, и поред свих наших сазнања о томе како је и колико невиних људи, међу којима је било и много деце, страдало у Европи и у Србији, неки млади људи мисле да је забавно кокетирати с идејама и симболима фашизма и нацизма? Шта је твој одговор на ово питање?

Шта је било после...

Иако су у Другом светском рату фашистичке земље биле побеђене, то није значило да су фашизам и нацизам као идеологије нестали. У демократској Италији, Уставом је било забрањено поновно оснивање фашистичке странке или сличне организације. Ипак, због потребе „националног помирења“ између оних који су били на страни фашизма и оних који су се борили против њега већина фашиста била је амнестирана 1948. године. Зато су многи фашисти успели да се окупе и да активно учествују у политичком животу државе, у другим странкама које се нису отворено позивале на фашизам али које су му биле веома блиске. С друге стране, многи нацисти, као и многи фашисти из других земаља које су у Другом светском рату биле немачке савезнице, успели су да побегну из Европе и да своју политичку активност наставе на другим континентима. У Шпанији, која није учествовала у рату, фашистичка диктатура је остала на снази до смрти њеног вође Франциска Франка 1975. године, док је у Португалу, где су фашисти били на власти још од 1932. године, демократија завладала 1974. Исте године је пала и војна хунта у Грчкој. У Јужној Америци власти САД-а су, у страху од ширења комунизма, од шездесетих до осамдесетих година 20. века мање-више отворено подржавале настанак

ауторитарних и фашистичких режима на целом континенту: у Бразилу, Аргентини, Чилеу, Никарагви, Уругвају, итд.

○ ○ ○ ○ ○

Пад режима који су у Европи настали после Другог светског рата под окриљем Совјетског Савеза, чији је политички поредак познат као реални социјализам, десио се крајем осамдесетих и почетком деведесетих година 20. века. Један од најважнијих датума у том процесу био је 9. новембар 1989. године, датум пада Берлинског зида, након чега је уследило поновно уједињење Немачке, која је од 1945. године била подељена на Западну Немачку (демократску и у савезништву са САД-ом) и Источну Немачку (земљу реалног социјализма под окриљем Совјетског Савеза). Југославија, која се налазила у блоку између земаља савезника САД-а и земаља савезника Совјетског Савеза, распала се 1991. године и ушла у рат који ће трајати до 1995, а у неким деловима бивше државе „свих Словена“ до 1999. године.

Распадом Совјетског Савеза и Варшавског пакта, а потом и Југославије, нестало је и централистички социјализам, специфично друштвено уређење у земљама Централне и

Берлински зид, ауторка Трејси Хантер

Источне Европе. Систем диригованог или централистичког социјализма изградиле су и њиме управљале комунистичке партије, због чега су све ове земље имале једнопартијске владе, а оснивање било које друге политичке партије било је забрањено. До почетка деведесетих година 20. века све ове земље, укључујући и Србију, увеле су вишепартијски систем и организовале прве слободне изборе.

Током транзиције из социјалистичког/комунистичког система у неолиберални капитализам нестао је и један цео систем друштвених вредности и односа успостављен на идејама марксизма и лењинизма. Током бројних деценија владавине комунистичких партија слобода политичког организовања грађана сведена је искључиво на оквиру постојања сопствене партије, без могућности ширења идеја које нису у складу с учењем марксизма и лењинизма. Репресија је спровођена и над онима који су желели слободу и право вероисповести. Приче о праву на национални идентитет нарочито су у Југославији сматране опасним и угрожавајућим по идеал братства и јединства, а заговорници националног идентитета најчешће су били брутално кажњавани. Овакво устројство идеја подржавали

Протест за слободу медија 90их година прошлог века, Београд, аутор Звездан Манчић

су медији који су били под контролом Савеза комуниста Југославије, као и школски програми и уџбеници и скоро све културне и научне институције, манифестације, истраживања... Сва сећања, догађаји, историјске чињенице, резултати научних истраживања, преиспитивања потреба и жеља... све што није било у складу са званичном идејом коју је пропагирао Савез комуниста било је критиковано, потискивано, забрањивано или кажњавано. Такви односи у друштву водили су неминовно и до економског пропадања, грађани су били све незадовољнији, а штрајкови и демонстрације све чешћи.

Урушавање централистичког социјализма отворило је простор за преиспитивање идеја, знања и истина које су до тада биле стваране и контролисане у једнопартијском систему. Грађани су хтели већа права и слободе, желели су независне и професионалне медије, независно правосуђе, бољи стандард, квалитетнију администрацију и управу, модерније здравство и школство... Талас антикомунизма у целој Европи и у новим државама, некадашњим југословенским републикама, оснажио је политички и војно поражене снаге из Другог светског рата. Међутим, то нису биле само идеје националног идентитета и ослобађања, слободе вероисповести, права на политичко организовање и економске слободе. Ојачале су и идеје национализма, фашизма и клерикализма, а последица су били, као и увек када су у питању ове идеологије, мржња, насиље и рат.

Напуштајући систем с којим су поистоветили идеју југословенства, људи социјализма су поверовали да ће им у националним оквирима, у државама организованим на националном принципу, бити боље. Ту су прилику искористили, с једне стране, исти они који су до тада били на власти (као Савез комуниста Југославије), да промене своју дотадашњу реторику и понуде нове идеје и паролe – „националног и верског идентитета и ослобађања”. Тако су, као резултат првих „слободних” вишестраначких избора у новонасталим националним државама (бившим републикама у Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији), на власт дошли они који су претходно били комунисти (Милан Кучан у Словенији, Фрањо Туђман у

Хрватској, Слободан Милошевић у Србији, Момир Булатовић у Црној Гори...), али који су се сада ослањали на нову, ратну политику, спроводећи је у сарадњи с националистима, парамилитарним и верским организацијама.

Размишљам, међу њим, не само о личности Јосипа Броза, него и о времену које смо проживели везујући га за његово име. И да ли су они који су га некада славили били искрени тада, или данас, када се тога одричу? Пример нека ми буде његова Ђорђа Балашевића „Рачунајте на нас“. Понекад је њим на Јулијубу. У СФРЈ је о себи и својој генерацији рекао у односу на то што је Тишо представљао да може „да рачуна на њих“. А данас? Данас Балашевић њу њему више не њева, рекао је да је било „тако време“.

Један функционер из „тога“, Тишовога времена, који је дошао веома високо и под Слободаном Милошевићем, на моје питање „јеси ли тада лагао или лажеш сада?“ не само да се није наљутио него се насмејао и одговорио: „Па, тада!“ Исто питање постављам свима који су се тако масовно, преко ноћи, одrekli југословенства и постали националисти, одrekli све у шта су се клели, који су безрезервно славили Тиша, а за тим га љували: Јеси ли лагали тада или сада?

Из чланка *Култура сећања* –
4. мај: Јосип Броз Тишо и његово доба,
аутор Иван Ивањи, књижевник и преводилац
Извор: недељник *Време*, број 1061, 5. мај 2011.

С друге стране, ситуацију су искористиле и радикалне и екстремне националистичке и шовинистичке групе и организације како би промовисале националну и верску мржњу и организовале парамилитарне организације. У свим земљама реалног социјализма, као и у Југославији, на првим слободним изборима у којима су могле први пут да учествују разне политичке странке, опције које су се директно или индиректно позивале на политичке идеје блиске фашизму које су у тим земљама постојале и биле

УПОЗОРЕЊЕ! ФАШИЗАМ.

Фашизам може изазвати трауме или насилну смрт.
Држите га ван домаћаја деце и животиња.

чији су припадници били ултранационалисти, расисти, насилници у униформама који су се поздрављали посебним гестом, у Србији, Хрватској, Румунији, Мађарској и другде, данас постоји читава констелација „нових“ фашиста и „нових“ нациста, односно неофашиста и неонациста.

Ово се дешава у нашем комшилуку

Економско осиромашење током транзиције у Србији, распад бројних институција науке, културе и уметности, повећан број оних који су изгубили радно место, увећање броја презадужених и економски уцењених, трауме из последњег рата – све то узроци су масовног осећаја изгубљености, страха, велике брига, фрустрације, безнадежности... Несигурност, страх и повећана брига велики су непријатељи људских слобода. У таквој ситуацији људи брзо губе стрпљење, постају нервозни и нетолерантни и само су на корак од тога да буду испуњени мржњом и агесијом и да подрже радикалне, односно екстремне политичке идеје. Ирационално понашање поништава смиреност и разборитост.

Овакву ситуацију не пропуштају да искористе политичке странке које припадају десници и које у својим политичким програмима имају сличности с фашизмом. Оне се позивају на национализам, на традицију и на веру говорећи да једино поштујући њих човек може видети побољшање у економском и друштвеном животу и решити постојеће проблеме, а истовремено на оне који другачије мисле гледају с презиром и мржњом, док одређене групе људи које се никако не могу уклопити у њихове политичке програме сматрају „издајцима“, „непријатељима“, „страним плаћеницима“, „болесницима“ и „извором свих проблема“. Међу неофашистичким и неонацистичким групама, исте паролe праћене су насилним понашањем, физичким нападима и сталним претњама. Држава, која би требало да тим феноменима стане на пут, често нема према њима одлучан став.

Приориететне мете су ЛГБТ заједнице. Иако борба против „Содоме и Гоморе“, како њихов програм дефинише владика Амфилохије, постоје поклоници који подржавају „генетски модификоване породице“, нису сви на том фронту једнаки. Забране парада поноса подижу морал десници која слави победе над државом која је пред њима успукнула. Слично је и с фудбалским хулијанима, јер су стадиони постојали мрситиљиве нетолеранције, хомофобије и језика мржње. Тамо десничари славе и једни другоме честитају. Ликују што држава и даље формира неке нове комисије да се избори с проблемима хулијана и оних чијих се кауљача крију нарко-дилери, сецикесе с периферије друштва, лажни браниоци слобода, клубова, породице, ко зна чега не све. Свему позадински доприносе и поједини политичари, свеци заштитници „наше деце“, Српска православна црква која их под своје скиће прима не као прешнике које треба избавити већ као енергичне младе вернике који јој обезбеђују будућност пред налетом социјалног атеизма или секуларности.

Из текста
Српска крајња десница, чедо кризе и популизма,
аутор Бошко Јакшић, новинар Политике
Извор: Инфо - Б92, 8. децембар 2013.

Економски проблеми који су постојали у државама Централне и Источне Европе постали су нарочито тешки током велике економске кризе која је започела у САД 2008. године. У бројним државама широм Европе учестали су штрајкови, демонстрације (сукоби с полицијом) и превремени избори. Из године у годину на изборима јачају екстремно десне политичке опције које у грађанима подстичу разне фобије (јер несигурност и страх су...), а осећање припадања већинском идентитету (националном и верском), припадање (милитаристичкој) групи и окупљање под одређене симболе даје осећај снаге и сигурности. Као што је био подстицан страх од комуниста двадесетих и тридесетих година прошлог века, тако се данас шири страх од ислама, Арапа и Рома. Фашизам је замењен расизмом.

Велике странке у целој Европи тренутно се илале да ће се власници окренути популистима, јер су под утицајем економске кризе. Десничари најређују у Грчкој, Италији, Мађарској, али и Холандији – и у привредно јаким, али и у сиромашним земљама. Свуда, осим у Немачкој.

Евелин Гебхардт сматра да у Немачкој још није прихваћив десничарски начин размишљања, за разлику од Француске, где су власти дозволиле да он уђе у јавни простор. „Могу само да ућозорим – ако би се ипак нешто десило и у Немачкој, и код нас би се изненада јавио исти проблем.“

Из чланка Утицај екстремне деснице у Европи,
аутори Кристов Хаселбах и Дарко Јањевић
Извор: Дојче Веле, 18. октобар 2013.

У Србији такође постоје неофашистичке и неонацистичке групе. У априлу 2008. године, у околини Ниша, двадесетак неонациста, наоружаних хладним и ватреним оружјем, окупило се поводом годишњице Хитлеровог рођења, а након што су их локални мештани пријавили полицији им је забранила даље окупљање. О томе колико су неофа-

Графит, аутор Фанки Ти

шистичке групе свирепе и бруталне и колико је опасна њихова острашћеност сведочи и то што су припадници ове групе у октобру 1997. године, у центру Београда, пребили и убили дечака Душана Јовановића, а крајем 2000. године, такође у центру Београда, претукли глумца Драгана Максимовића, који је убрзо након тога преминуо због тешких повреда. Пароле о патриотизму и традиционалним вредностима користе да би се прикрила и замаскирала употреба насиља.

Када је то насиље према најслабијима било „патриотизам“, изузев у фашизму и нацизму?

„Припадници мањинских група су, као што је у интервјуу датом новембра 2010. указао Војин Димитријевић, „жртве културе насиља која је усвојена у деведесетима“.

„Подсетићу на младог Душана Јовановића, који је 1997. убијен само зато што је Ром, на познатој глумца Драгана Максимовића, који су 2000. на смрти искористили јер су мислили да је Ром, (...) на Живорада Шишковића, шездесетогодишњег боксерског тренера, који је 2002. изгубио животно при покушају да неког Кинеза заштити од навијачке руље којој је смејао као расно различит.“

Бескомпромисни обрачун врха садашње србијанске власти са основним вредностима демократије и наследи на темељна људска права демонстрирани приликом одржавања овогдишње Параде поноса, доказ су да Србија није нимало безбедна за мањине и да доминантни

однос према њима охрабрују они који би требало да их заштите. Све злослутно додећа на чињеницу да је Душан Јовановић жртва на чију судбину треба додећати. Једна у низу.

Из чланка Душан,
аутор Бојан Тончић

Извор: портал Пешчаник, 18. октобар 2012.

o o o o o

Са антифашистичког скупа,
ауторка Стефи Рајхерт

Шта значи бити неофашиста/неонациста? Да бисмо то разумели, потребно је да погледамо којим се механизмима манипулације и методама рада служе вође ових организација и какав је карактер њихових политичких програма. Можда би један квиз о томе могао да ти помогне да провериш своје мишљење. С обзиром на то да неки историчари и теоретичари сврставају и нацизам и расизам у облике фашизма и да користе термин фашизам као свеобухватан, и како бисмо поједноставили текст самог квиза, искористићемо овакво тумачење. Сваки пут када у тексту квиза прочитате реч „неофашизам“, њиме су означени и неонацизам и неорасизам. Да ли си спреман/на за тестирање?

1. Неофашистичке организације су наставак фашистичке идеологије Мусолинија и Хитлера?

- Да
- Не
- Тако нешто ми никада не би пало на памет.

2. Неофашистичке организације негују култ вође и имитирају војну структуру (узбуђује их ношење униформе, окупљање у групу, украшавање симболима...)?

- Да
- Не
- Хм, звучи ми познато. Вратићу се касније на ово питање.

3. Овим организацијама је веома важно да их подрже црквени поглавари и профашистичке политичке партије?

- Да
- Не
- Мислим да црква тако нешто не ради, то није у духу хришћанства.

4. Недемократске власти и политичке партије склоне тоталитаризму редовно манипулишу неформалним неофашистичким групама и користе их за борбу против политичке опозиције? То је разлог што поједине политичке партије или владе оснивају сопствене неформалне парамилитарне организације?

- Да
- Не
- Зар није свака власт демократска?

5. Политичари склони тоталитаризму и апсолутизму редовно себе представљају као жртве, поистовећују се с нацијом и државом, а оне који су им политички конкуренти проглашавају за народне непријатеље и издајнике?

- Да
- Не
- Чекај мало, морам још једном ово да прочитам...

6. Тоталитаризам и апсолутизам су основа за развој неофашизма?

- Да
- Не
- Сада морам мало да се одморим.

7. Да би неко био неофашиста или неофашисткиња, њега или њу мора да испуњава мржња? Мржња према другима (а други су увек и различити) јесте оно што их покреће на акцију и зато је та акција увек насилна, а жртве насиља су најчешће најслабији у друштву? (Наравно, није у питању мржња када љубавни пар раскине, па се привремено „мрзе“, или кад „мрзимо“ професора због лоше оцене)

- Да
- Не
- Извини, одмах се враћам...

(решења можеш видети на следећој страни)

Нешто као решења

1. Фашистичке и нацистичке идеје, чији су главни идеолози били Хитлер и Мусолини, не разликују се од оних које постоје данас, односно од неофашизма и неонацизма. Фрустрације због нечега што је другачије и непознато, мржња и насиље били су и остали њихова главна карактеристика.
2. Све парамилитарне и насилне организације негују култ вође, следе (некритичке) послушности и паравојну дисциплину и зато су увек организоване по принципу хијерархије. То важи и за све неонацистичке групе.
3. За почињено насиље и криминал ове групе покушавају да добију заштиту од политички и економски утицајних људи и организација, као и од верских поглавара, што им понекад и успева. У свим религијама, током историје, постојали су појединци који су злоупотребљавали свој положај у цркви и простодушност верника.
4. Неке политичке и верске организације или појединци склони идејама фашизма или расизма радо користе групе од којих очекују да ураде оно на шта их они својим говором мржње подстичу, али очекују да сами не носе кривицу и одговорност за последице. Послушност, страх и насиље користе као метод да преузму власт, а потом и као начин да владају. Понекад, политичке организације користе парамилитарне групе да дођу на власт, а онда покушавају да се представе као демократске, негирајући ове везе или бришући сопствену прошлост.
5. Кад год власт или нека политичка партија почне да производи „народне непријатеље“, „издајнике“, она анатемисе и прогања политичку конкуренцију, и показује склоност ка тоталитаризму, а то свакако не чини здраво политичко друштво.
6. Негујући тоталитарну друштвену свест и ауторитарне односе, власт оснажује сваку врсту дискриминације и страховладу, а то јесте фашизам.

7. Да ли си прочитао/ла „Фашизам. Нацизам. Звучи ми познато...“?

Ипак, фашизам није увек тако лако препознати као у иступима организација или политичких странака које се јавно позивају на њега. Нека обележја која су типична за фашистичке режиме, посебно расизам и дискриминација, насиље и репресија, агресивни национализам, директна или индиректна контрола над медијима, присутна су чак и у државама које себе називају демократским. У неким земљама обични грађани свих слојева, у жељи да се та обележја уклоне како би сви живели у равноправном и слободном друштву, без насиља, страха и неизвесности за будућност, основали су удружења и организације кроз чије деловање покушавају да скрену пажњу држави и суграђанима на веома важна питања која су велика опасност за данашње, а нарочито за будуће генерације. То су углавном: сви облици расизма и дискриминације (према странцима, према другачијима, према сиромашнима); сви облици насиља и репресије (ратови које воде војске, насиље које спроводе одређене полицијске структуре, политички говори који шире мржњу); сви облици агресивног национализма (амбиције за територијално проширење државе, потискивање националних мањина); сви облици контроле над медијима (цензура, некретичко величање владајућих странака, „упутства“ или „савети“ о ономе што треба да објављују медији). Као што фашизам не може опстати без мржње и насиља, тако антифашизам не може да постоји без храбрости и толеранције.

ФАШИЗАМ

УПОЗОРАВАЈУЋИ СИМПТОМИ

Снажан и свеприсутан национализам

Презир према људским правима

Сексизам

Контрола медија

Заштита моћних корпорација

Опседнутост злочином и казном

Изборне преваре

Ако желиш да сазнаш више...

Филмови:

Шишање

режија: Стеван Филиповић, 2010.

Талас (Die Welle)

режија: Денис Ганзел, 2008.

Русија 88 (Russia 88)

режија: Павел Бардин, 2009.

Само већар (Csak a szél)

режија: Бенедек Флајгаф, 2012.

Made in Britain

режија: Алан Кларк, 1983.

Верник (The Believer)

режија: Хенри Бин, 2001.

Књиге:

Како ујокојити вампира

Борислав Пекић, Лагуна, Београд, 2013.

Ајхман у Јерусалиму: извештај о баналности зла

Хана Арент, Самиздат Б92, Београд, 2000.

Помрачење сунца, на брду

Ђерђ Конрад, Архипелаг, Нови Сад, 2009.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

329.18(4)~19"
329.18(497.11)~19"

ВАЈЗНЕР, Александар, 1966-
Неонацизам и неофашизам / Александар
Вајзнер и Милован Писари. - Београд : Фонд
Б92, 2014 [Београд : Портал]. - 21 стр. :
илустр. ; 21 см

Тираж 250.

ISBN 978-86-89891-10-2
ISBN 978-86-89891-07-2 (за издавачку целину)
1. Писари, Милован, 1980- [аутор]
а) Неофашизам - Европа - 20в b)
Неофашизам - Србија - 20в c) Неонацизам -
Европа - 20в d) Неонацизам - Србија - 20в
COBISS.SR-ID 210086156

Продукција:

**FOND
B92**

Реализовано уз подршку:

Robert Bosch **Stiftung**

